

РЕТРОСПЕКТИВА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Тетяна ВЕРГЕЛЕС, В'ячеслав КОВАЛЬЧУК

АНАЛІЗ РИНКІВ З РОЗРИВАМИ ПОШУКУ: НОБЕЛІВСЬКІ ЛАУРЕАТИ З ЕКОНОМІКИ 2010 РОКУ

Премію Банку Швеції пам'яті Альфреда Нобеля з економіки в 2010 р. розділили американські дослідники *Пітер Даймонд* і *Дейл Мортенсен* та британський вчений греко-кіпрського походження *Крістофер Пісарідес*. Як вказується в рішенні Нобелівського комітету, премію вони одержали "за аналіз ринків з розривами пошуку".

На колажі зліва направо: Крістофер Пісарідес, Пітер Даймонд, Дейл Мортенсен.

Пітер Артур Даймонд (Peter A. Diamond) народився в 1940 р. у Нью-Йорку. Ступінь бакалавра математики одержав у 1960 р. у Йельському університеті, в 1963 р. захистив кандидатську дисертацію в Масачусетському технологічному інституті (МТІ, м. Бостон). Потім працював асистентом професора і доцентом у Каліфорнійському університеті в Берклі. З 1966 р. працює в МТІ: ад'юнкт-професором і професором (з 1970 р.; професорське звання отримав у 1997 р.), був деканом економічного факультету.

П. Даймонд у 1968 р. був обраний членом Економетричного товариства і займав посаду його президента. З 1978 р. він є дійсним членом Американської академії мистецтв і наук, з 1984 р. – Національної академії наук, з 1988 р. – членом-засновником Національної академії соціального страхування. В 2003 р. науковець був президентом Американської економічної асоціації, а в 2008 р. одержав почесну в науковому світі премію Роберта М. Бола за видатні досягнення в галузі соціального страхування. Він у 2010 р. був кандидатом на посаду одного з управляючих Федеральною резервною системою США.

У науці П. Даймонд зосередив значну увагу на аналізі політики американського соціального забезпечення, а також його аналогів в інших країнах, зокрема Китаї. У численних статтях у наукових часописах і книгах він аналізував програми соціального забезпечення загалом та американської Адміністрації соціального забезпечення, зокрема. Вчений передбачав коректування політики соціального забезпечення – збільшення відрахувань на соціальне страхування, використання актуарних таблиць і розрахунків¹ для коректування змін у тривалості життя і зростання частки доходів, які підлягають оподаткуванню. Найбільш відомою працею П. Даймонда стала книга "Збереження соціального забезпечення: збалансований підхід 2004 року", яку він написав спільно з П. Орзагом.

П. Даймонд вніс фундаментальний вклад у різні галузі економічної науки, зокрема в дослідження державного боргу і нагромадження капіталу, ринків капіталу і розподілу ризиків, оптимального оподаткування, пошуку і узгодження на ринках праці і соціального страхування.

Дейл Томас Мортенсен (Dale T. Mortensen) народився в американському штаті Орегон у 1939 р. Ступінь бакалавра філософії одержав у 1961 р. в університеті Вільямет (Орегон), доктором філософії став в 1967 р. в Університеті Карнегі-Мелона. Викладає економіку в Північно-Західному університеті в Ілінойсі (з 1965 р., професор – з 1975 р.). Його учнем був Крістофер Пісарідес – колега по Нобелівській премії 2010 р.

В 1996–2000 рр. Д. Мортенсен був президентом Товариства економічної динаміки, в 2005 р. він став лауреатом премії Інституту економіки праці (спільно з К. Пісарідесом).

Коло наукових інтересів Д. Мортенсена охоплює вивчення макроекономічних процесів на ринку праці і заробітної плати. До його найважливіших наукових праць належать: *"Пошук роботи, тривалість безробіття і крива Філіпса"* (1970), *"Розподіл заробітної плати: чому однаковим людям платять по-різному"* (2003). Однак найбільше значення має його спільна з К. Пісарідесом стаття – *"Створення робочих місць і роботи по знищенню безробіття"* (1994), у якій на основі так званого "парадоксу Даймонда" було побудовано модель ринку праці, названу "моделлю Даймонда – Мортенсена – Пісарідеса".

Крістофер Антоніу Пісарідес (гр. Χρυστόφορος Αντωνίου Πισσαρίδης) народився в 1948 р. на Кіпрі, в Нікосії. Навчався в Англії, в 1970 р. отримав ступінь бакалавра економіки, а за рік – магістра економіки одержав в Університеті Есексу. Потім працював у Лондонській школі економіки (ЛШЕ), де в 1973 р. одержав ступінь доктора з економіки під керівництвом Дейла Мортенсена і математика-економіста Мітіо Морісіми. У 1976 р. К. Пісарідес став керівником програми досліджень з макроекономіки в ЛШЕ, сьогодні він керує кафедрою економіки економічного факультету цієї школи і є директором програми макроекономічних досліджень Центру вивчення економічних показників.

К. Пісарідес має подвійне громадянство – Кіпру і Великобританії. Він є дійсним членом Британської академії наук і Економетричного товариства, у 2005 р. став лауреатом премії Міжнародного інституту економіки праці (спільно з Д. Мортенсеном).

В економічній науці К. Пісарідес переважно відомий за вклад у пошук і узгодження теорії для вивчення взаємодії між ринком праці і макроекономікою. Він брав участь у

¹ Актуарні розрахунки – розрахунки тарифних ставок страхування на основі методів математичної статистики.

розробці концепції відповідних функцій, що пояснюють потоки від безробіття до зайнятості сьогодні, і вперше визначив емпіричні залежності цього процесу. Науковець став автором (спільно з Д. Мортенсеном) моделі ринку праці, яку назвали "моделлю Даймонда – Мортенсена – Пісарідеса". Останнім часом К. Пісарідес досліджує структурні зміни економічного зростання.

Серед його наукових праць варто виокремити такі: *"Повторення роботи з Державним бюро з працевлаштування і випадковому пошуку"* (1979), *"Динаміка короткострокової рівноваги безробіття і реальної заробітної плати"* (1985), *"Безробіття і вакансії у Великій Британії"* (1985), *"Створення робочих місць і роботи по знищенню безробіття"* (1994, спільно з Д. Мортенсеном), *"Рівновага теорії безробіття"* (2000, друге видання 2009), *"Структурні зміни в мульти-секторі моделі зростання"* (2010, спільно з Л. Р. Нгай).

Нобелівська премія 2010 р. була присуджена "за аналіз ринків з розривами пошуку". Загалом йдеться про те, що на більшості ринків покупці і продавці тих чи інших товарів і послуг не одразу знаходять один одного, не одразу згоджуються на пропонувані їм умови, намагаючись знайти кращі. Ці періоди часу, різні для різних ринків, були названі "розривами пошуку", наслідки яких мають значний вплив на економіку загалом.

В одній з перших праць на цю тематику (1971 р.) П. Даймонд проаналізував процес ціноутворення на ринку, де покупці шукають кращі для себе ціни, а продавці встановлюють кращі для себе – з урахуванням прогнозованої поведінки покупців. У цій праці було виявлено економічне явище, яке за іменем науковця було названо "парадоксом Даймонда".

Суть "парадоксу Даймонда" полягає в тому, що ринковий пошук не є нескінченним. Люди все ж зупиняються у своєму виборі. Там, де вони зупиняються, виникає так звана "ціна відсікання" чи "заробітна плата відсікання", якщо йдеться про ринок праці.

Однак, якщо про це знають продавці, то вони можуть встановити ціну, як довів П. Даймонд, яка нічим не буде відрізнятися від монопольної. В результаті фактично – без будь-якої змови між продавцями – виникають ситуації монополії, коли ціни виявляються неконкурентними, а ринок – неефективним. За таких умов не увесь товар буде реалізований, адже купівельна спроможність покупця обмежена певною сумою грошей, розрахованою на конкурентні ціни. І навіть незначні коливання в процесі пошуку можуть зумовити величезні кількісні ефекти щодо організації ринку, руху цін, пропозиції, номенклатури товарів.

П. Даймонд показав, що виникає настільки складна ринкова ситуація, коли повністю усунути монопольні ціни неможливо. У цьому й полягає "парадокс Даймонда". Пізніше інші економісти – насамперед Д. Мортенсен і К. Пісарідес – перевели це на найбільш складний ринок – ринок праці і заробітної плати. Там виявлені ефекти мають ще більше значення.

У результаті досліджень Д. Мортенсена і К. Пісарідеса (праця *"Створення робочих місць і роботи по знищенню безробіття"*, 1994) в економічній теорії виникла "модель Даймонда – Мортенсена – Пісарідеса", яка пов'язується з ринком праці. Вона була побудована на системі економічного аналізу, раніше розробленої П. Даймондом.

Економісти у вигляді цієї моделі одержали своєрідний "вимірювальний інструмент", "навігаційний прилад" для руху по хвилях безмежного ринку праці і заробітної плати. Вона дає змогу виявити залежність рівня безробіття від історичних коливань – циклів ділової активності з його фазами – бумом і рецесією і структурних змін в економіці,

величину попиту на працю відповідно до ринкової ситуації, визначити напрямки економічної політики. Зокрема, якщо співвідношення кількості вільних робочих місць і безробітних на ринку праці погіршується, відбувається скорочення попиту на працю за умов рецесії, модель вказує шляхи виходу з кризи і піднесення економіки загалом. Якщо безробіття зростає, а при цьому зберігається велика кількість вільних робочих місць, як це відбувається в ході нинішньої фінансово-економічної кризи в США і Західній Європі, потрібно займатися тим, щоб перевчати безробітних, змінювати їхню фахову підготовку, шукати можливості працевлаштування людей в інших галузях економіки.

Моделльний аналіз попиту і пропозиції на ринку праці дав змогу, зокрема, зрозуміти, чому безробіття за умов виходу з рецесії не тільки не зменшується, а навіть зростає. Це показує, що темпи позитивних змін на різних ринках різні. Зокрема, на ринку праці є так звана "заробітна плата відмови", коли працівник не згоджується на будь-яку роботу, особливо за умов наявності допомоги безробітним, а шукає більш високооплачувану або більш цікаву роботу. Водночас, що дуже важливо, і працедавці, котрі завжди можуть знову найняти звільненого працівника, очікують, чи не можуть вони знайти іншого – більш вмілого чи за нижчу плату. Це означає, що "руйнування" робочих місць відбувається значно простіше і швидше, ніж їхнє створення. Підприємець не побоюється звільнити працівника, адже він завжди може знову взяти його на роботу або найняти іншого. Однак він не поспішає з наймом, поки не впевниться, що уже розпочалося економічне зростання і підприємство одержить вигоду.

В результаті виникають ті самі "розриви пошуку" і безробіття, тим більше – в післякризових умовах, що не відповідає симетрично поточним темпам відновлення економіки.

Аналіз різниці в часі на різних ринках і для різних учасників ринку якраз і дає дуже тонкий інструмент виміру, але не завжди він дає відповідь на усі питання. Зокрема, К. Пісарідес уже після оголошення про присудження йому Нобелівської премії сказав, що той високий рівень безробіття, який нині спостерігається в США, є для нього сюрпризом. Модель цього пояснити не може, за всіма модельними передбаченнями безробіття в США за умов виходу з рецесії повинно мати нижчий рівень.

Це означає, що наука розвивається, що є можливість у майбутньому уточнити і знайти відповіді на невирішені питання.

Редакція отримала матеріал 4 січня 2011 р.